

DE MOEITE WAARD IN ONDERWIJSONDERZOEK

Augustus 2026

Samenvatting van het artikel

Doret de Ruyter (2026). On the necessity of an alternative conception of liberal moral education in the Global North. *Journal of Moral Education*. <https://doi.org/10.1080/03057240.2026.2706107>

In haar artikel "On the necessity of an alternative conception of liberal moral education in the Global North", in het *Journal of Moral Education* ontwikkelt Doret de Ruyter een hernieuwde opvatting van liberale morele en burgerschapsvorming, toegespitst op de maatschappelijke problemen van het tweede kwart van de 21e eeuw.

Kern van het artikel

De centrale vraag van De Ruyter is hoe liberale morele opvoeding en burgerschapsvorming opnieuw moeten worden doordacht in een tijd waarin samenlevingen in het mondiale Noorden worden geconfronteerd met politieke, sociale en ecologische crises. Haar uitgangspunt blijft liberaal: mensen moeten de vrijheid hebben om zelf te bepalen wat voor hen een betekenisvol en goed leven is. Maar volgens haar is het liberalisme — en vooral het neoliberalisme — de afgelopen decennia te sterk doorgeslagen naar individualisme, autonomie, competitie en persoonlijke verantwoordelijkheid. Daardoor zijn gemeenschappelijkheid, solidariteit en verantwoordelijkheid voor anderen naar de achtergrond verdwenen.

1. McLaughlin als vertrekpunt

De Ruyter grijpt terug op het werk van de Britse onderwijsfilosoof Terry McLaughlin uit de jaren negentig. Bij hem staat een fundamenteel dilemma van liberaal onderwijs centraal: onderwijs moet enerzijds de autonomie en vrijheid van leerlingen bevorderen en ruimte laten voor diversiteit, maar anderzijds toekomstige burgers voorbereiden op hun verantwoordelijkheid voor een goed functionerende democratische samenleving. McLaughlin maakt daarbij onder meer onderscheid tussen minimaal en maximaal burgerschap. Een minimale benadering beperkt burgerschap grotendeels tot formele rechten, plichten en basale democratische regels. Een maximale benadering verlangt meer: burgers moeten democratische principes begrijpen, kritisch kunnen nadenken en beschikken over de waarden, deugden en capaciteiten die nodig zijn om daadwerkelijk aan de democratische samenleving deel te nemen. De Ruyter sluit duidelijk aan bij deze maximalere opvatting.

2. Het probleem: hyperindividualisering

Volgens De Ruyter is de balans tussen individu en gemeenschap de afgelopen decennia verstoord. In neoliberale samenlevingen zijn waarden als individuele vrijheid, eigen verantwoordelijkheid, concurrentie en individueel succes dominant geworden. Het gevolg is een cultuur waarin mensen hun succes vooral als eigen verdienste beschouwen en waarin degenen die niet succesvol zijn gemakkelijk zelf verantwoordelijk worden gehouden voor hun positie. De meritocratische cultuur versterkt dit mechanisme.

Tegelijkertijd ontstaat een ogenschijnlijk tegengestelde ontwikkeling: mensen zoeken juist sterk aansluiting bij groepen die hun religieuze, culturele, politieke of andere identiteit bevestigen. Die groepen kunnen emancipatoir werken, maar kunnen ook veranderen in echokamers waarin de eigen overtuigingen voortdurend worden bevestigd. Dat draagt bij aan maatschappelijke polarisatie. De Ruyter concludeert daarom dat er tegelijkertijd sprake is van te weinig gemeenschappelijkheid op het niveau van de samenleving en te veel gesloten gemeenschappelijkheid binnen afzonderlijke groepen. Sociale media versterken dit probleem. De Ruyter gebruikt hiervoor Callans begrip "ethical servility": de neiging

om zich zo sterk aan een groep of overtuiging te verbinden dat alternatieve opvattingen niet langer serieus worden overwogen. Daarom wordt kritisch denken volgens haar belangrijker dan ooit.

3. Een andere opvatting van autonomie

De Ruyter wil autonomie nadrukkelijk niet afschaffen. Integendeel: het vermogen om zelf een betekenisvol leven vorm te geven blijft voor haar een fundamenteel liberaal ideaal. Maar

autonomie moet anders worden geïnterpreteerd. Mensen zijn nooit volledig onafhankelijk. Zij groeien op in gezinnen, gemeenschappen en instituties en zijn gedurende hun hele leven afhankelijk van anderen. Autonomie moet daarom verbonden worden met het besef van wederzijdse afhankelijkheid en wederkerigheid. Dat heeft belangrijke consequenties voor onderwijs. Leerlingen moeten niet alleen leren:

- Wat wil ik met mijn leven?

maar ook:

- Wat betekenen mijn keuzes voor anderen?
- Waar ben ik zelf afhankelijk van anderen?
- Welke verantwoordelijkheid heb ik voor andere mensen, de samenleving en uiteindelijk de wereld?

Vrijheid wordt daarmee geen onbegrensde individuele keuzevrijheid. Autonomie houdt ook “other-regarding concern” in: rekening houden met de gevolgen van je handelen voor anderen. Interessant is dat De Ruyter hier verder gaat dan McLaughlin. Waar hij kritisch denken vooral belangrijk vond in het publieke domein, vindt zij dat leerlingen óók hun persoonlijke en private overtuigingen kritisch moeten leren onderzoeken. Juist door sociale media, desinformatie en gesloten online gemeenschappen is dat volgens haar noodzakelijk om radicalisering en “ethical servility” tegen te gaan.

4. Gemeenschappelijke waarden moeten terug in het onderwijs

Een tweede belangrijk onderdeel van haar voorstel is dat scholen nadrukkelijker gemeenschappelijke waarden mogen en moeten onderwijzen. Daarbij maakt De Ruyter onderscheid tussen het mondiale en het nationale/maatschappelijke niveau. Op mondiaal niveau grijpt zij terug op Sissela Bok, die drie categorieën van universele morele waarden onderscheidt:

1. positieve verplichtingen van zorg en wederkerigheid;
2. negatieve verplichtingen om anderen geen schade toe te brengen;
3. basale normen van eerlijkheid en procedurele rechtvaardigheid.

Op het niveau van de democratische samenleving mag het onderwijs volgens De Ruyter “dikkere” waarden nastreven. Een democratie kan immers niet uitsluitend functioneren op basis van procedures. Er is bijvoorbeeld ook vertrouwen nodig tussen burgers onderling en vertrouwen in democratische instituties.

5. Niet alleen waarden, maar ook deugden

De Ruyter maakt vervolgens een belangrijk onderscheid tussen waarden en deugden. Weten wat waardevol is, betekent nog niet dat iemand daar verstandig naar kan handelen. Onderwijs moet leerlingen daarom ook helpen disposities te ontwikkelen waarmee zij waarden daadwerkelijk op een goede manier kunnen realiseren.

Zij werkt vooral twee deugden uit.

Civiliteit (civility) betekent dat burgers op een beschaafde en communicatief respectvolle manier met elkaar omgaan, ook wanneer zij het fundamenteel oneens zijn. Juist in gepolariseerde samenlevingen is dit noodzakelijk: democratie vereist dat burgers met elkaar in gesprek kunnen blijven.

Nederigheid (humility) betekent niet jezelf minderwaardig vinden, maar een realistisch beeld hebben van jezelf en erkennen dat vrijwel geen enkele prestatie uitsluitend je eigen verdienste is. Mensen zijn voor hun ontwikkeling en succes afhankelijk van talloze anderen. Nederigheid vormt daarmee een tegenwicht tegen zowel hyperindividualisme als de meritocratische gedachte dat succes volledig individueel verdiend is.

Deze tweede deugd vind ik een van de meest onderscheidende onderdelen van het artikel: nederigheid wordt hier een pedagogisch antwoord op meritocratie.

6. Het uiteindelijke onderwijsdoel: flourishing

De Ruyter plaatst dit alles onder een breder onderwijsdoel dat zij “*flourishing*” noemt. Onderwijs moet jonge mensen helpen een goed en betekenisvol leven te leiden, maar zo'n goed leven kan volgens haar niet uitsluitend individueel worden opgevat. Het omvat ook bijdragen aan een humane samenleving en rekening houden met mondiale rechtvaardigheid en de ecologische gevolgen van de eigen levenswijze.

Daarmee ontstaat ongeveer de volgende redenering:

autonomie → maar autonomie binnen interdependentie → wederkerigheid en verantwoordelijkheid → gemeenschappelijke waarden → publieke deugden → flourishing van individu én samenleving.

Centrale conclusie

De Ruyter pleit dus niet voor het verlaten van liberaal onderwijs, maar voor een correctie ervan. De balans is te ver doorgeslagen naar individuele vrijheid, keuze, competitie en persoonlijk succes. Het antwoord moet volgens haar niet zijn om autonomie en diversiteit los te laten, maar om de andere kant van het liberalisme veel sterker te ontwikkelen: *solidariteit, gemeenschappelijkheid, wederzijdse afhankelijkheid, verantwoordelijkheid en civic virtues.*

Scholen hebben daarin een belangrijke, maar beperkte verantwoordelijkheid. De Ruyter is daar realistischer over dan vroeger: scholen kunnen maatschappelijke problemen niet zelfstandig oplossen wanneer de volwassen samenleving precies het tegenovergestelde gedrag laat zien. Toch ontslaat dat onderwijs niet van de opdracht om leerlingen op een andere manier voor te bereiden op hun rol als autonoom persoon én als burger.

In haar conclusie vat zij de aanleiding kernachtig samen: samenlevingen in het mondiale Noorden zijn sterk geïndividualiseerd, gemeenschappelijke democratische waarden zijn verzwakt en groepsidentiteiten dragen bij aan maatschappelijke strijd. Daarom is een meer omvattende liberale morele vorming nodig die commonality en diversity opnieuw in balans brengt.

Voor het voortgezet onderwijs is dit artikel vooral interessant omdat het burgerschap niet reduceert tot kennis over democratie of losse burgerschapsactiviteiten. Het impliceert een veel bredere pedagogische opdracht: leerlingen leren autonoom te denken, maar tegelijkertijd laten ervaren dat autonomie alleen mogelijk is dankzij anderen en daarom altijd verbonden is met verantwoordelijkheid voor anderen. Burgerschap wordt daarmee niet een apart onderdeel van het curriculum, maar raakt aan de vorming waartoe onderwijs als geheel zou moeten bijdragen.

